

Onko naturalismi itsensä kumoava?

Alvin Plantingan huomiota herättäneen argumentin mukaan naturalismilla on seuraus, joka kumoaa kaiken todellisuutta koskevan tiedon ja näin myös tiedon itsestään. Plantingan argumentti liittyy kiintoisalla tavalla uskonnonfilosofiaan, biologianfilosofiaan, mielenfilosofiaan ja tietoteoriaan. Naturalistilla on eväitä punttien tasoittamiseen teistin ja supranaturalistin kanssa, mutta tämän voittamiseen ne eivät riitä. Tämä on ehkä se hinta, joka naturalistin on klassisen fundamentalismin hylättyään maksettava.

Sikäli kuin Edward Craig (1987, 13-18) on oikeassa, varhaista uuden ajan filosofiaa hallitsi ajatus, että ihminen on luotu Jumalan kuvaksi. Hänen mukaansa tämä ajatus vaikutti voimakkaasti silloin vallitsevaan tietoteoriaan. Ihmisestä etsittiin älyllisiä kykyjä, jotka vastaisivat Jumalan kaikkialle ulottuvaa havaintokykyä ja jotka erottaisivat ihmisen eläimistä. Tällaiseksi ylivertaiseksi – joskin rajoittuneemmaksi – kyvyksi ajateltiin järki, jonka avulla ihminen kykeni ”havaitsemaan” ikuisia järjen totuuksia ja oman mielensä senhetkisiä sisältöjä. Viime kädessä Jumala takasi, että järki oikein käytettynä on ehdottoman luotettava.

Ajatus ihmisestä Jumalan kuvana johti tietoteoriaan, jota nykyisin kutsutaan klassiseksi karteesiseksi fundamentalismiksi. Sen mukaan meillä on järkeen perustuvaa suoraa tietoa ilmeisistä välttämättömistä totuuksista ja oman mielen sisällöistä sekä epäsuoraa, johdettua, tietoa kaikesta siitä, minkä voimme järjen avulla nähdä välttämättä seuraavan tuosta suoran tiedon perustasta. On historian ironiaa, että tämä tietoteoria johti lopulta ei pelkästään ulkomailmaa vaan myös Jumalan olemassaoloa koskevaan skeptisismiin, ateismiin ja jopa Jumalaa koskevien uskomusten kieltävään non-kognitivismiin.

Nykyisen filosofian vallitseva ihmiskuva on naturalismi, jonka mukaan ihminen on niin ruumiin kuin mielen toimintoinenkin osa luontoa ja luonnonlakien alainen. Naturalismi on liberalisoinut tietoteorian. Se ei vaadi tiedolta varmuutta ja tunnustaa järjen lisäksi muitakin luotettavia älyllisiä kykyjä. Luonnonlait takaavat sen, että järjen ja introspektion¹ lisäksi myös aistihavainto, muisti ja taipumussemme luottaa toinen toisiimme ilman perusteita ovat luotettavia. Eräänlaista ironiaa on siinä, että liberalisoimalla ja laajentamalla tiedon perustan naturalismi on myös avannut jälleen mahdollisuuden Jumalaa koskevaan tietoon. Jos

kerran järki, introspektio, havainto ja muisti kykenevät tuottamaan suoraa tietoa, joka ei tällaisena vaadi perusteita, miksei myös uskonnollinen tai mystinen kokemus pystyisi samalla tavalla tuottamaan suoraa tietoa Jumalasta. Näin ovat argumentoineet jopa eräät eturivin naturalistiset tietoteoreetikot, kuten William Alston (1991) ja Alvin Plantinga (1983, 2000).²

Todellista historian ironiaa olisi kuitenkin se, että naturalismi ei pelkästään avaisi mahdollisuutta uskonnolliseen tietoon vaan lisäksi kumoaisi itse itsensä. Alvin Plantingan huomiota herättäneen argumentin mukaan naturalismilla on seuraus, joka kumoaa kaiken todellisuutta koskevan tiedon ja näin myös tiedon itsestään. Toisin sanoen naturalismia ei voida rationaalisesti hyväksyä. Skeptisismiltä meidät voi pelastaa vain vanha oppi ihmisestä Jumalan kuvana.

Plantingan argumentti liittyy kiintoisalla tavalla ei vain uskonnonfilosofiaan vaan myös biologianfilosofiaan, mielenfilosofiaan ja tietoteoriaan. Täyden oikeuden tekeminen sille vaatisi siten kokonaisen kirjan kirjoittamista. Keskityn siksi argumentin lyhyen esittelyn jälkeen erityisesti argumentin tietoteoriaan liittyviin askeliin, joihin naturalistin olisi mielestäni viisainta keskittyä. Yritän osoittaa, että naturalistilla on eväitä punttien tasoittamiseen teistin ja supranaturalistin kanssa, mutta että tämän voittamiseen ne eivät riitä. Tämä on ehkä se hinta, joka naturalistin on klassisen fundamentalismin hylättyään maksettava.

Evoluutioargumentti naturalismia vastaan

Plantinga esitti argumenttinsa tärkeän tietoteoreettisen teoksansa *Warrant and Proper Function* (1993) päätösluvussa. Viimeisin versio on julkaistu James Beilbyn kokoelmassa *Naturalism Defeated* (2002), jossa hän myös vastaa esitettyyn

Plantingan puolustama väite on, että filosofinen naturalismi yhdessä evoluutioteorian kanssa on itsensä kumoava. Ihmisaivojen tärkein tehtävä on saada ruumiinosat sellaiseen paikkaan, jossa organismi saattaa selvitä hengissä. Totuus on täysin toissijaista.”

kritiikkiin. Hän pyrkii osoittamaan, että hänen puolustamansa pohjimmiltaan täysin naturalistinen tietoteoria vaatii tuekseen supranaturalistista ja teististä metafysiikkaa. Naturalistinen metafysiikka on hänen mukaansa itsensä kumoava siinä mielessä, että sitä ei voida rationaalisesti kannattaa.

Plantinga (2002, 1–2) tarkoittaa filosofisella naturalismilla oppia, jonka mukaan ei ole olemassa mitään yliluonnollista eikä erityisesti mitään sellaista kuin Jumala. Naturalistille ainoa saatavilla oleva tapa ymmärtää alkuperäämme on siten Darwinin evoluutioteoria. Ihminen ei ole luotu Jumalan kuvaksi vaan on täysin satunnaisen ja sokean biologisen evoluution tulosta. Plantingan puolustama väite on, että filosofinen naturalismi yhdessä evoluutioteorian kanssa on itsensä kumoava. Naturalismi (N) ja evoluutioteoria (E) yhdessä antavat kannattajalleen kumoajan sille uskomukselle, että älylliset kykymme ovat luotettavia. Mutta kumotessaan tämän uskomuksen ne kumoavat myös kaikki ne uskomukset, jotka perustuvat älyllisille kyvyillemme, ja siten myös uskon naturalismiin ja evoluutioteoriaan itseensä. Tässä on näiden oppien itsensä kumoava luonne.

Plantingan argumentti alkaa siis älyllisten kykyjemme luotettavuutta koskevista epäilyistä. Älyllisiä kykyjä ovat esimerkiksi havainto, introspektio muisti ja järki, ja niiden luotettavuus on sitä, että ne tuottavat hyvin suuressa määrin tosia uskomuksia. Epäily herää näiden kykyjen alkuperää koskevista pohdinnoista. Nykyisen evoluutioteorian mukaan ihmiset, kuten muut elävät organismit, ovat kehittyneet alunperin yksisoluisesta elämästä satunnaisen geneettisen muuntelun ja luonnonvalinnan tuloksena. Mutta jos naturalismi pitää paikkansa eikä ole Jumalaa, joka olisi ohjaillut kehitystämme, herää kysymys, onko lainkaan todennäköistä, että älylliset kykymme olisivat kehittyneet luotettaviksi eli sellaisiksi, jotka tuottavat enimmäkseen tosia uskomuksia.

Jo Darwinilla heräsi tämä epäily. Monet nykytutkijat ovat olleet samoilla linjoilla. Esim. tunnettu aivotutkija ja filosofi Patricia Churchland³ on todennut, että ihmisaivojen tärkein tehtävä on saada ruumiinosat sellaiseen paikkaan, jossa organismi saattaa selvitä hengissä. Totuus on täysin toissijaista. Ajatus on se, että evoluutio on kiinnostunut vain käyttäytymisestä, joka auttaa selviämään hengissä ja jatkamaan sukua. Luonto valitsee käyttäytymistä, joka edesauttaa ympäristöön sopeutumista. Se ei – ainakaan suoraan – ole kiinnostunut uskomuksista ja niiden totuudesta. Plantingan mukaan Darwinin ja Churchlandin epäily voidaan ilmaista seuraavalla väitteellä:

T(L/N&E) on alhainen.

Kaava tarkoittaa tässä todennäköisyyttä (T) sille, että älylliset kykymme ovat luotettavia (L), sillä ehdolla, että naturalismi pitää paikkansa (N) ja että olemme kehittyneet evoluution tuloksena (E). Ts. jos naturalismi ja evoluutioteoria pitävät paikkansa, todennäköisyys sille, että älylliset kykymme ovat luotettavia, on alhainen. (Plantinga 2002, 2–4.)

On selvää, että luonnonvalinta ei ainakaan suoraan kohdistu uskomuksiin, mutta se voisi silti koskea myös uskomuksia epäsuorasti uskomuksen ja käyttäytymisen välisen suhteen perusteella. Jos todet uskomukset synnyttäisivät sopeutuvaa käyttäytymistä ja epätodet epäsopeutuvaa käyttäytymistä, niin luonto valitsisi edelliset ja tätä kautta myös sellaiset organismit, jotka kykenevät tuottamaan tosia uskomuksia. Näin Darwinin epäily olisi torjuttu. Todennäköisyys sille, että evoluutiossa kehittyneellä organismilla on luotettavia älyllisiä kykyjä olisi korkea.

Asia ei ole näin yksinkertainen. Nykyisen naturalistisen mielenfilosofian valossa ei ole lainkaan selvää, miten uskomukset voisivat aiheuttaa kausaalisesti käyttäytymistä. Plantingan mukaan meillä on neljä toisensa poissulkevaa ja yhdessä tyhjentävää vaihtoehtoa:

(1) Yksi on epifenomenalismi, jonka mukaan käyttäytymisen ei ole lainkaan uskomusten aiheuttamaa. Käyttäytymisen aiheuttavat tietyt aivojen hermotapahtumat; uskomukset ovat pelkkä näiden liitännäisilmiö. Näkemys on ollut suosittu erityisesti biologien keskuudessa. Mutta jos se pitää paikkansa, uskomukset olisivat evoluutiolle näkymättömiä. Tällöin todennäköisyys sille, että uskomuksemme olisivat tosia, olisi alhainen.

(2) Sama pätee toiseen vaihtoehtoon: semanttisen epifenomenalisin mukaan uskomukset toimivat käyttäytymisen synnä mutteivät sisältönsä perusteella. Ajatus mentaalisten prosessien komputationaalisuudesta tarkoittaa sitä, että uskomukset voivat aiheuttaa toisia uskomuksia ja yhdessä halujen kanssa käyttäytymistä mutta ainoastaan syntaktisten ominaisuuksiensa perusteella. Mieli tai aivot on kuin tietokone, joka reagoi merkkien muotoon eikä niiden sisältöön.

Tämä näkemys on ollut erittäin suosittu mielenfilosofien keskuudessa. Robert Cummins kutsuu sitä jopa vallitsevaksi kannaksi. Myös tämän vaihtoehdon mukaan todennäköisyys älyllisten kykyjemme luotettavuudelle olisi alhainen, koska uskomusten semanttiset ominaisuudet, totuus ja epätotuus mukaan lukien, olisivat evoluutiolle näkymättömiä eivätkä sen valittavissa.

(3) Kolmannen vaihtoehdon mukaan uskomuksilla on sekä syntaktisesti että semanttisesti kausaalista voimaa, mutta ne toimivat epäsopeuttavasti. Elossapysymisen kannalta olisi siten parempi olla niitä ilman. Myös tässä tapauksessa luotettavuuden todennäköisyys olisi alhainen.

(4) Vasta viimeisen neljännen vaihtoehdot mukaan uskomukset ovat sekä sisällöltään kausaalisesti vaikuttavia sekä elossa pysymistä edistäviä. Plantinga myöntää, että tässä tapauksessa luotettavuutemme todennäköisyys olisi edellisiä tapauksia korkeampi. Hän kiinnittää kuitenkin huomiot mahdollisuuksiin, joissa myös epätodet uskomukset toimivat ympäristöön sopeuttavina. Siten tässäkin tapauksessa todennäköisyys ei yllä huippulukemiin. (Plantinga 2002, 6–9.)

Lopuksi Plantinga (2002, 9–10) arvioi näiden vaihtoehtojen painotettua keskiarvoa, joka saadaan seuraavalla laskutoimituksella:

$$T(L/N\&E) = (T(N\&E\&P_1) \cdot T(P_1/N\&E)) + (T(N\&E\&P_2) \cdot T(P_2/N\&E)) + (T(N\&E\&P_3) \cdot T(P_3/N\&E)) + (T(N\&E\&P_4) \cdot T(P_4/N\&E))$$

Kun otetaan huomioon se, että epifenomenalististen vaihtoehtojen todennäköisyys on nykynaturalisteille hyvin korkea, painottuu näiden antama luotettavuuden alhainen todennäköisyys keskiarvossa merkittävästi. Toisaalta viimeisen vaihtoehdon epätodennäköisyys pienentää suuresti sen antamaa korkeampamman todennäköisyyden merkitystä. Lopputulos on siis se, että luotettavuutemme todennäköisyys on naturalismin ja evoluutioteorian valossa varsin alhainen.

Plantinga myöntää kuitenkin, että todennäköisyyden arvioiminen voi olla hankalaa, ja että joku saattaa ajatella, että se jää lopulta epäselväksi. Hänen välijohtopäätöksensä evoluutionaarisista tarkateluista on siten seuraava:

$T(L/N\&E)$ on joko alhainen tai tutkimaton.

Naturalismin kumoutuminen

Plantingan (2002, 11–12) seuraava askel on todeta, että naturalistilla, joka on tajunnut edellä olevat asiat, on nyt kumoaja L:lle eli uskomukselleen, että hänen älylliset kykynsä ovat luotettavia. Ts. hänellä on perusteet epäillä omaa luotettavuuttaan eli hylätä uskomus luotettavuudestaan. Hänen on irrationaalista jatkaa uskomista omaan luotettavuuteensa.

Toki kumoajalle voi itselleen olla kumoaja. Voi olla toisia uskomuksia, jotka yhdessä oletetun kumoajan kanssa eivät enää toimosikaan kumoajana. Tässä tapauksessa ei Plantingan mukaan kuitenkaan voi olla kumoajan kumoajia. Nämä olisivat naturalistin joitakin muita uskomuksia, mutta sama kumoaja kumoaa myös ne. Naturalistilla on siis kumoamaton kumoaja uskomukselleen omien älyllisten kykyjensä luotettavuudesta mutta samalla myös kaikille niille uskomuksilleen, jotka perustuvat näille kyvyille eli kaikille uskomuksilleen. Näihin uskomuksiin kuuluu myös naturalismi itse. Naturalismi siis lopulta kumoaa itse itsensä. Kukaan ei siis voi olla rationaalinen ja naturalisti – ei ainakaan reflektiivinen sellainen.

Vastauksessaan kritikoilleen Plantinga (2002, 205–211) tarkentaa kantaansa kumoutumisesta. Hän myöntää, että naturalistin on rationaalista jatkaa uskomistaan omaan luotettavuuteensa argumentista huolimatta, mutta hänen mukaansa tämä rationaalisuus ei ole totuuteen tähtäävää aleettista tai tiedollista rationaalisuutta. Naturalisti on rationaalinen siinä mielessä, että hänen älylliset kykynsä toimivat täysin asianmukaisesti pitäessään yllä tätä uskomusta. Plantingan huomio on se, että tällainen kykyjemme toimintatapa ei kuitenkaan tähtää totuuteen vaan älyllisen elämän ylläpitämiseen. Olemme niin rakentuneet, ettemme voisi jatkaa normaalia älyllistä elämää, jos luopuisimme uskostamme kykyjemme luotettavuuteen.

Tästä huolimatta naturalistilla on aleettinen kumoaja uskomukselleen omasta luotettavuudestaan: jos tätä uskomusta ylläpitävien älyllisten kykyjen toimintatapa tähtäisi totuuteen, hän luopuisi uskonnuksesta. Voitaisiin sanoa, että aleettinen tai tiedollinen rationaalisuus vaatii tätä. Tämä on edelleen ongelma, koska tieto vaatii juuri tällaista rationaalisuutta. Plantingan tarkennetun näkemyksen mukaan kumoaja siis riistää naturalistilta tiedon omasta luotettavuudesta

(ja tämän mukana kaiken muun tiedon). Naturalismin hyväksyminen johtaa skeptisismiin. Naturalistilla ei voi olla tietoa omasta luotettavuudestaan eikä mistään muustakaan.

Naturalistin vastaus

Plantingan argumentissa on kolme pääaskelta⁴:

- (1) $T(L/N\&E)$ on joko alhainen tai tutkimaton.
- (2) Jos S uskoo N&E:hen ja (1):een, hänellä on kumoaja uskomukselleen L.
- (3) S:llä on kumoaja kaikille uskomuksilleen, joista yksi on N&E.

Naturalistin pitäisi siis pystyä hylkäämään vähintään yksi niistä. (1):n kieltäminen vaatisi uskottavaa inhimillisen toiminnan teoriaa, jossa uskomusten sisällöllä olisi olennainen selittävä rooli. Tällöin Plantingan antaman neljännen vaihtoehdon todennäköisyys saattaisi kasvaa riittävän suureksi tehdäkseen $T(L/N\&E)$:n todennäköisyyden riittävän korkeaksi. Vaikka tällaista teoriaa on yritetty kehittää⁵, Plantinga saattaa olla oikeassa, ettei tämä vaihtoehto näytä nykyisen mielenfilosofian valossa kovin lupaavalta⁶.

Pelkästään (3):n kieltäminen saattaa antaa liikaa periksi teismille. Se merkitsisi sen myöntämistä, ettei naturalistilla voi olla tietoa omien älyllisten kykyjensä luotettavuudesta. Tämä ei tarkoita, ettei hänellä voisi olla jotain muuta tietoa, mutta asettaa hänet kuitenkin supranaturalistiin nähden heikkoon asemaan. Hän ei pystyisi, toisin kuin teisti, kehittämään tietoteoriaa, joka selittäisi, miten hänellä voi olla tällaista tietoa. Hän ei pystyisi saavuttamaan omassa uskomusjärjestelmässään sellaista koherenssia, jonka teisti saavuttaa nojatessaan Jumalaan luotettavuutensa takaajana.⁷

Paras vaihtoehto naturalistille on siis yrittää kiistää (2) eli väite, että N&E yhdessä (1):n kanssa muodostavat kumoajan uskomuksellemme älyllisten kykyjemme luotettavuudesta. Hänellä on tällöin kaksi vaihtoehtoa: hän voi väittää, että älyllisten kykyjemme luotettavuutta koskeva uskomus on perususkomus, jonka rationaalisuuden tai oikeutuksen⁸ aste on niin korkea, ettei väitetty kumoaja pysty sitä kumoamaan, tai hän voi väittää, että hänellä on luotettavuutensa puolesta muuta (propositionaalista) evidenssiä, joka on vahvempaa kuin Plantingan argumentin tarjoama evidenssi luotettavuutta vastaan.

Onko meillä suoraa tietoa luotettavuudestamme?

Thomas Reidin mukaan älyllisten kykyjemme luotettavuus on ensimmäinen periaate, joka ei tarvitse perusteita.⁹ Jos näin on, uskomuksemme omasta luotettavuudestamme olisi perususkomus, jonka rationaalisuus tai oikeutus ei vaatisi perusteita eli propositionaalista evidenssiä.¹⁰ Plantinga (2002, 230–231) myöntää, että kyseinen uskomuksemme ei perustu päättelyyn ja on siis rationaalinen tai oikeutettu päättelystä riippumatta, mutta tämä seikka ei hänen mukaansa pelasta sitä kumoutumiselta. Nykyisen naturalistien suosiman mallin perustamisesta¹¹ mukaan perususkomukset eivät ole kumoutumattomia.

Plantinga (2002, 231–234) muistuttaa myös erottelustaan erilaisten kumoajien välillä. Vaikka meistä saattaa tuntua,

”Ei näytä olevan mitään dialektisesti tehokasta tapaa ratkaista erimielisyyttä teismien ja naturalismin välillä. Kumpikaan ei pysty esittämään kantansa puolesta argumentteja, jotka olisivat hyväksyttäviä toiselle.”

että naturalistin on edelleen rationaalista uskoa luotettavuuteensa, tämä rationaalisuus ei ole aleettista eikä tiedollista. Kumoaja siis riistää naturalistilta tiedollisen rationaalisuuden tai oikeutuksen uskomuksilleen ja samalla kaiken tiedon, vaikka nämä uskomukset olisivat alunperin olleet perususkouksia.

Voidaan myös kysyä, miten uskottavaa on ylipäänsä ajatella, että jokin kontingentti yleistys, kuten tämä älyllisten kykyjemme luotettavuutta koskeva propositio, voisi olla meille oikeutettu ilman perusteita ja näin suoraan tiedettävissä. On helppo myöntää, että jokin välttämättä tosi yleistys, kuten se, että kolmiossa on aina kolme kulmaa, on suoraan intuitiivisesti tiedettävissä todeksi, mutta miten voisimme tietää suoraan, että kaikki korpit ovat mustia. Uskottavampaa on ajatella, että kaikki tällaisia kontingentteja yleistyksiä koskeva tieto ja oikeutus perustuu induktiiviseen päättelyyn.

Tiedollinen kehä

Uskomuksemme omasta luotettavuudestamme näyttäisi siis perustuvan induktiiviseen päättelyyn niistä yksittäisistä tapauksista, joissa älylliset kykyimme ovat tuottaneet joko toden tai epätoden uskomuksen. Mutta miten voimme tietää, että kykyimme ovat todella tuottaneet tiettyjä uskomuksia ja että jotkut niistä ovat todella olleet tosia ja jotkut epätosia? Voimme tietää tämän vain noiden samojen kykyjen perusteella, nojaamalla introspektioon, havaintoon, muistiin ja päättelyyn. Eikö tällainen päättely siten ole pahalla tavalla kehäistä? Päätelemme, että kykyimme ovat luotettavia nojaamalla noihin samoihin kykyihin. Vaikkei päättelyyn sisälly loogista kehää, edellyttämme kuitenkin näin päätellessämme, että kykyimme ovat luotettavia, koska kyseinen päättely oikeuttaa johtopäätöksen, vain jos kykyimme todella ovat luotettavia. William Alston (1989) kutsuu tällaista päättelyä tiedollisesti kehäiseksi.

Plantinga ja monet perinteisesti ajattevat tietoteoreetikot pitävät tiedollista kehää pahanlaatuksena. Vallitsevan naturalistisen tietoteorian, reliabilismin, mukaan tällaisessa kehässä ei kuitenkaan välttämättä ole mitään vikaa. Jos relevantit älylliset kykyimme nimittäin todella ovat luotettavia, niihin nojaava päättely tuottaa reliabilismin mukaan oikeutetun johtopäätöksen ja voi siis tuottaa myös tietoa – jopa noiden älyllisten kykyjen itsensä luotettavuudesta. Tiedollinen kehäisyys ei siis estä tiedon hankkimista älyllisten kykyjemme luotettavuudesta.

Plantinga nojaa usein intuitioihin puolustaessaan naturalismin vastaista argumenttiaan. Jos kuitenkin pyrimme osoittamaan naturalismin itsensä kumoavaksi, eikö meidän pitäisi nojata siihen tietoteoriaan, jonka naturalisti itse hyväksyy?

Ainakaan emme voi odottaa argumenttiltamme dialektista tehokkuutta häntä vastaan, jollemme näin menettele.¹²

Olettakaamme siis, että tiedollisesti kehäinen päättely tuottaa naturalistille uskomuksen älyllisten kykyjemme luotettavuudesta ja että tämä uskomus voi olla tietoa. Plantingan keskeinen väite on, että nuo kyvyt tuottavat naturalistille myös uskomukset, että naturalismi ja evoluutioteoria pitävät paikkansa ja että todennäköisyys, että älylliset kykyimme ovat luotettavia, on näin ollen alhainen tai tutkimaton. Plantingan mukaan nämä uskomukset toimivat kumoajana naturalismin uskomukselle omasta luotettavuudestaan. Tätä ei naturalistin kuitenkaan tarvitse myöntää.

Yksi naturalistin luotettavana pitämä päättely tuottaa siis uskomuksen, että hänen älylliset kykynsä ovat luotettavia, ja toinen myös hänen luotettavana pitämänsä päättely tuottaa uskomuksen, että todennäköisyys, että näin on, on alhainen tai tutkimaton. Kumoaako jälkimmäinen uskomus edellisen tiedollisen oikeutuksen? Ei välttämättä. Jos naturalisti todella luottaa molempiin päättelyketjuihinsa, eikö hänen ole rationaalista yrittää sovittaa molemmat yhteen päättelemällä edelleen, että tässä tapauksessa jotakin epätodennäköistä on todella tapahtunut.¹³ Jollei tämä voisi olla rationaalista, ei voisi myöskään koskaan olla rationaalista uskoa mitään epätodennäköistä tapahtuneen. Mutta tokihan epätodennäköisiäkin asioita tapahtuu, ja joskus on rationaalista uskoa näin tapahtuneen. Naturalistin päättely tässä voi aivan hyvin olla luotettava ja siten - ainakin hänen oman tietoteoriaansa valossa - myös aleettisesti tai tiedollisesti rationaalista.

Dialektinen umpikuja

Onko teisti tiedollisesti paremmassa asemassa? Hänellä ainakin näyttää olevan vahvempia perusteita pitää omia kykyjään luotettavina: hänelle Jumala takaa älyllisten kykyjemme luotettavuuden. Jos kuitenkin seuraamme Plantingan logiikkaa, myös teistin käsitykselle omasta luotettavuudestaan saattaa löytyä kumoaja, vanha pahuuden olemassaoloon perustuva argumentti: Koska Jumala olisi luonut parhaan mahdollisen maailman, todennäköisyys, että Jumala on olemassa, kun oletetaan kaikki maailmassa oleva pahuus ja kärsimys, on alhainen. Uskomus tästä ehdollisesta todennäköisyydestä T(J/P) yhdessä maailman pahuutta koskevien uskomusten kanssa muodostavat kumoajan teistin uskomukselle Jumalan olemassaolosta. Koska teistin uskomus omasta luotettavuudestaan perustuu uskomukseen Jumalan olemassaolosta, kumoa kumoa myös tämän ja samalla kaikki hänen älyllisiin kykyihinsä perustuvat uskomukset.¹⁴

Plantinga (2002, 237–238) torjuu argumentin kiistämällä, että ehdollinen todennäköisyys T(J/P) olisi alhainen vetoamalla kristilliseen oppiin Jumalan pojan sovituskuolemasta. Maailma, jossa Jumalan poika sovittaa ihmisten synnit, on paras mahdollinen, mutta tällainen maailma sisältää välttämättä myös pahuutta ja kärsimystä. Pahuuden olemassaolo on siis todennäköistä, jos kristillinen teismi pitää paikkansa, eikä T(J/P):tä voida pitää alhaisena.

Vaikka kristillinen teisti myöntäisi, että T(J/P) on alhainen, hänellä ei siltikään Plantingan mukaan tarvitsisi olla kumoajaa uskomuksilleen. Hänellä saattaa olla propositio-naalista evidenssiä Jumalan olemassaolon puolesta, joka on vahvempaa kuin pahuuden olemassaoloon perustuva vastakkainen evidenssi. Ja vaikkei tällaistaakaan olisi, hän voi aja-

tella, että Jumala on antanut hänelle älylliset kyvyt – kuten *sensus divinitatis* tai sisäinen Pyhän Hengen ääni – jotka antavat hänelle riittävän vahvaa ei-propositionaalista evidenssiä Jumalan olemassaolon puolesta.

Plantinga ei usko, että naturalistilla olisi vastaavia keinoja oman kumoajansa torjumiseen mm. siksi, että hänen mukaansa tiedollisesti kehäisellä päättelyllä ei ole tiedollista arvoa. Itse olen argumentoinut, että naturalistin oman tietoteorian valossa tällainen päättely voi aivan hyvin antaa hänelle evidenssiä omasta luotettavuudestaan, joka on vahvempaa kuin evoluutioargumentin vastakkainen evidenssi tai tämän kanssa yhteensovittettavissa. Miten naturalisti siis olisi teistiä huonommassa asemassa: molemmat voivat kehittää koherentit tarinat omasta luotettavuudestaan?

Jotta teisti olisi naturalistia paremmassa tiedollisessa asemassa, hänen pitäisi todella tietää, että Jumala on olemassa. Miten hän voi tämän tietää? Plantingan fundamentalistisen tietoteorian mukaan tieto Jumalasta ei tarvitse perusteita. Tällainen tieto voi olla suoraa: se perustuu teistin uskonnollisiin kokemuksiin samalla tavalla, kuin tieto aineellisista esi- neistä perustuu aistikokemukseen.

Naturalisti luonnollisesti kiistää tällaisen uskonnollisen tiedon olemassaolon: Koska Jumalaa ei ole olemassa, eivät myöskään uskonnolliset kokemukset voi olla luotettava tiedon lähde. Ns. uskonnollisille kokemuksille löytyy hänen mielestään täysin luonnollinen selitys, joka ei vaadi Jumalan olettamista. Teisti puolestaan ei tällaista selitystä tietenkään hyväksy¹⁵. Hänen selityksensä on sellainen, joka tekee näistä kokemuksista luotettavia.

Ei näytä olevan mitään dialektisesti tehokasta tapaa ratkaista erimielisyyttä teistin ja naturalismin välillä¹⁶. Kumpikaan ei pysty esittämään kantansa puolesta argumentteja, jotka olisivat hyväksyttävissä toiselle. Naturalistisen tietoteorian ihanuus on siinä, että tieto ei vaadi tällaisia argumentteja. Jompi kumpi voi siten aivan hyvin olla oikeassa ja myös tietää olevansa. Asian turhauttavampi puoli on se, ettei se myöskään anna dialektisesti tehokkaita aseita sen ratkaisemiseen, kumpi *todella* on oikeassa. Naturalistinen tietoteoria johtaa tällaisissa tapauksissa dialektiseen umpikujaan.

Viitteet

1. Tosin joillekin jyrkemmille naturalisteille, kuten W.V. Quinelle, järki ja introspektio ovat tiedon lähteinä ongelmallisia. Maltillisemmat ja lähempänä tervettä järkeä olevat hyväksyvät kuitenkin myös nämä perinteiset tiedonlähteet.
2. Meidän täytyy erottaa naturalistinen tietoteoria ja naturalistinen metafysiikka toisistaan. Voimme hyvin olla naturalisteja tietoteoriassa olematta sitä metafysiikassa, kuten Alston ja Plantinga. Tällä hetkellä vallitseva naturalistinen tietoteoria, reliabilismi, vaatii tiedolta luotettavaa kausaalista alkuperää, mutta sallii periaatteessa sekä luonnolliset että yliluonnolliset kausaaliset lähteet. Enemmän reliabilismin ja muiden perinteisempien tietoteorioiden luonteesta löytyy kirjoituksista Lammenranta (1993 ja 2004).
3. Churchland 1987, 548.
4. Beilby 2002, viii.
5. Dretske 1988 ja Williamson 2000. Ks. myös Ramsey 2002.
6. Plantinga (2004) kritisoi hiljattain myös Jaegwon Kimin reduktiivisen materialismin yritystä pelastaa meidät epifenomenalismilta.
7. Jos hyväksymme Sosan (2002, 99) erottelun eläintiedon ja reflektiivisen tiedon välillä, voimme sanoa, ettei naturalisti pystyisi hankkimaan lainkaan reflektiivistä tietoa, joka vaatii luotettavuuden lisäksi tietoa omasta luotettavuudesta.
8. Plantinga käyttää sanoja ”rationaalinen” ja ”oikeutettu” eri merkityksissä. Itse käytän niitä tässä kirjoituksessa synonyymisesti.

9. ”Another first principle is - That the natural faculties, by which we distinguish truth from error, are not fallacious.” Reid 1983, 275.
10. Michael Bergmannin (2002, 66–67) mukaan suora tieto älyllisten kykyjemme luotettavuudesta perustuu itse älylliseen kykyyn, jota hän kutsuu Reiditä seuraten terveeksi järjeksi (*common sense*).
11. Itse asiassa reliabilismi antaa yksinkertaisen selityksen sille, miten voi olla perustuskomuksia: niillä on jokin muu luotettava alkuperä kuin päättely.
12. Olen yrittänyt samasta syystä välttää Plantingan oman tietoteorian olettamista, vaikka se onkin hyvin lähellä vallitsevaa naturalistien suosimaa reliabilista tietoteoriaa.
13. Sosalla (2002, 100) on tämäntyyppinen ehdotus. Oletetaan, että löydän rannalta täysin pyöreän kiven. Vaikka naturalistina uskon, että sen ovat synnyttäneet sokeat luonnonvoimat ja että todennäköisyys, että ne synnyttäisivät tällaisen kiven on alhainen, minun on silti rationaalista uskoa löytäneeni kiven. Plantinga (2002, 223) kertoo myös John Perryn ehdottaneen, että naturalistin tulee vain liittää uskomuksiinsa proposition, että olemme voittaneet evoluutiolotossa.
14. Plantingan evoluutioargumentin ja pahuuden olemassaolon perustuvan ateistisen argumentin analogiasta ovat huomauttaneet myös Lehrer (1996, 28–30), Bergmann (2002, 63) ja O’Connor (2000, 133–134).
15. Plantinga (2000, 198) tarkastelee Freudin ja Marxin naturalistisia selityksiä uskolle ja huomauttaa uskottavasti, että ne sisältävät sen taustaoletuksen, että Jumalaa ei ole olemassa. Siksi teistin ei tarvitse ottaa niitä vakavasti.
16. Puolustin tätä kantaa XV yhteispohjoismaisessa filosofisessa symposiumissa vuonna 2004 Helsingissä pidetyssä esitelmässä ”Is Naturalism Question-Begging”, joka ilmestyy myöhemmin.

Kirjallisuus

- Alston, William, ”Epistemic Circularity”, kirjassa *Epistemic Justification*, Cornell University Press, Ithaca 1989, s. 319–349.
- Alston, William, *Perceiving God*, Cornell University Press, Ithaca 1991.
- Bergmann, Michael, ”Commonsense Naturalism”, kirjassa Beilby (2002), s. 61–90.
- Beilby, James (toim.), *Naturalism Defeated? – Essays on Plantinga’s Evolutionary Argument against Naturalism*, Cornell University Press, Ithaca 2002.
- Churchland, Patricia, ”Epistemology in the Age of Neuroscience”, *Journal of Philosophy* 84, 1987, s. 544–553.
- Craig, Edward, *The Mind of God and the Works of Man*, Clarendon Press, Oxford 1987.
- Dretske, Fred, *Explaining Behavior: Reasons in a World of Causes*, The MIT Press, Cambridge 1988.
- Lammenranta, Markus, *Tietoteoria*, Gaudeamus, Helsinki 1993.
- Lammenranta, Markus, ”Theories of Justification”, kirjassa I. Niiniluoto, M. Sintonen, ja J. Wole ski (toim.), *Handbook of Epistemology*, Kluwer, Dordrecht 2004, s. 467–497.
- Lammenranta, Markus, ”Is Naturalism Question-Begging?”, kirjassa S. Pihlström, R. Vilkkonen ja H. Koskinen (toim.), *Science – A Challenge to Philosophy*, ilmestyy.
- Lehrer, Keith, ”Proper Function versus Systematic Coherence”, kirjassa J. Kvanvig (toim.), *Warrant in Contemporary Epistemology*, Rowman & Littlefield, Lanham 1996.
- O’Connor, Timothy, ”A House Divided against Itself Cannot Stand”, kirjassa Beilby (2002), s.129–134.
- Plantinga, Alvin, ”Reason and Belief in God”, kirjassa A. Plantinga ja N. Wolterstorff (toim.), *Faith and Rationality*, University of Notre Dame Press, Notre Dame 1983.
- Plantinga, Alvin, *Warrant and Proper Function*, Oxford University Press, Oxford 1993.
- Plantinga, Alvin, *Warranted Christian Belief*, Oxford University Press, Oxford 2000.
- Plantinga, Alvin, ”Introduction: The Evolutionary Argument against Naturalism”, kirjassa Beilby (2000), s. 1–12.
- Plantinga, Alvin, ”Reply to Beilby’s Cohorts”, kirjassa Beilby (2002), s. 204–275.
- Plantinga, Alvin, ”Evolution, Epiphenomenalism, Reductionism”, *Philosophy and Phenomenological Research* 68, 2004, s. 602–619.
- Ramsey, William, ”Naturalism Defended”, kirjassa Beilby (2002), s. 15–29.
- Reid, Thomas, *Inquiry and Essays*, toim. Ronald E. Beanblossom and Keith Lehrer, Hackett Publishing Company, Indianapolis 1983.
- Sosa, Ernest, ”Plantinga’s Evolutionary Meditations”, kirjassa Beilby (2002), s. 91–102.
- Williamson, Timothy, *Knowledge and Its Limits*, Oxford University Press, Oxford 2000.